

CO SIĘ STAŁO W EDYNBURGU W 1910 ROKU?

(referat wygłoszony 27 maja 2010 r. w Warszawie podczas konferencji naukowej „Jedność i misja. Stulecie I Światowej Konferencji Misyjnej w Edynburgu i narodzin współczesnego ruchu ekumenicznego”, zorganizowanej przez Polską Radę Ekumeniczną, Chrześcijańską Akademię Teologiczną w Warszawie oraz Radę Konferencji Episkopatu Polski ds. Ekumenizmu)

Druga połowa XIX w. to czas ożywienia misyjnej działalności Kościołów protestanckich i anglikańskich. Powstają tzw. „młode Kościoły” w Azji i w Afryce. Na tych terenach spotykali się misjonarze różnych konfesji i różnych, niezależnych od siebie Kościołów macierzystych. Wymogiem chwili i znakiem czasu było pragnienie pomocy misjonarzom w skoordynowaniu ich pracy, choćby w całej gamie kwestii praktycznych: wspólne wydanie Biblii, pomoc lekarska i materialna, organizacja oświaty.

Konferencja w Edynburgu (1910 r.) – przez swoje gruntowne przygotowanie, doskonałe prowadzenie i kontynuację pracy – miała znaczenie przełomowe w historii ruchu ekumenicznego. Podjęła decyzję o utworzeniu Komitetu Kontynuacji Pracy, powołując do życia pierwszy permanentny organ ekumeniczny. Stała się wzorcem dla późniejszych światowych konferencji ekumenicznych¹.

Temat znaczenia I Światowej Konferencji w Edynburgu w 1910 r. był już poruszany w polskich publikacjach². Autor niniejszego opracowania – unikając w miarę możliwości tego, co już zostało napisane w języku polskim – sięgnął do tekstów niedawno opublikowanych³ lub szerzej udostępnionych⁴ z okazji stulecia konferencji (międzynarodowe obchody miały

¹ K. Karski, *Edynburg 1910 – sto lat dążeń ekumenicznych*, SiDE 26(2010) nr 1, s. 11-15.

² Por. K. Karski, *Dążenia ekumeniczne we współczesnym świecie*, Warszawa 1986, s. 29-34; tenże, *Edynburg 1910 – sto lat dążeń ekumenicznych*, dz. cyt.; St. C. Napiórkowski, *Historia ruchu ekumenicznego*, Lublin 1972, s. 64-66; W. Gastpary, *Edynburska Światowa Konferencja Misyjna*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, Lublin 1989, k. 667.

³ Przede wszystkim: Brian Stanley, *The World Missionary Conference. Edinburg 1910*, William B. Eerdmans Publishing Company: Grand Rapids (Michigan), Cambridge (UK) 2009, ss. 352 – owoc dziesięcioletniej pracy autora, profesora Uniwersytetu w Edynburgu, jego poszukiwań w bibliotekach i archiwach Edynburga, Londynu, Cambridge, Oxford, Nowego Jorku i Genewy.

⁴ Wielką pomocą dla badaczy ruchu ekumenicznego jest także udostępnienie na stronach internetowych www.edinburgh2010.org akt konferencji w 9 tomach: *World Missionary Conference, 1910. Reports of Commissions (I – VIII)*, Edinburg i in. [1910] oraz *The History and Records of the Conference Together with Addresses Delivered at the Evening Meetings*, Edinburg i in. [1910].

miejsce w Edynburgu dniach 2-6 czerwca 2010 r.)⁵. W nurcie dokumentowania historii ruchu ekumenicznego zostaną krótko przedstawione następujące zagadnienia: dzieje nazwy konferencji edynburskiej, sposób jej przygotowywania, jej miejsce i czas, charakter składu osobowego, środki transportu, logistyka, aranżacji sali, program dnia, sposób dyskusji, a także dokumentacja konferencji.

Nazwa

Pierwotnie planowano, że konferencja edynburska będzie miała nazwę „Trzecia Ekumeniczna Konferencja Misyjna” (*The Third Ecumenical Missionary Conference*). Miała być kontynuacją poprzednich konferencji: *Centenary Missionary Conference* w Londynie (1888 r.), która w nazwie upamiętniała stulecie początków zagranicznych misji ze świata anglo-amerykańskiego, oraz *Ecumenical Missionary Conference* w Nowym Jorku (1900 r.).

Już podczas tej pierwszej lubowano się w użyciu słowa „ekumeniczna”, co miało być aluzją do niedawno odbytego I Soboru Watykańskiego (1869-1870). Przewodniczący jednej z sesji konferencji londyńskiej, sir S. Arthur Blackwood, określił konferencję jako „Sobór Ekumeniczny w najprawdziwszym tego słowa znaczeniu”, z racji zaangażowania jego uczestników w misje na całym świecie. Także opublikowane akta konferencji zanotowały podobny ton określeń nawiązujący do reprezentowania „zamieszkałego globu”. Nazwa „ekumeniczny” została zatem włączona do oficjalnej nazwy konferencji nowojorskiej, ale „nie dlatego, że przez delegatów są reprezentowane na niej wszystkie części chrześcijaństwa”, ale „dlatego, że plan kampanii, którą proponują, pokrywa cały teren zamieszkałego globu”⁶.

Podczas spotkań przygotowawczych w latach 1907-1908 ciągle posługiwano się nazwą „Trzecia Ekumeniczna Konferencja Misyjna”. Dopiero we wrześniu 1908 r. powzięto decyzję, że będzie ona brzmieć: „Światowa Konferencja Misyjna (1910)” – *World Missionary Conference* (1910). Jako przyczynę opuszczenia terminu „ekumeniczna” podaje się fakt, że termin ów nabierał w tamtym czasie technicznego znaczenia jak nam współczesne, dlatego jego użycie mogłoby prowadzić do nieporozumień. Pojawiała się w ten sposób świadomość, że ten termin „nie może być prawdziwie użyty, skoro wielkie części Kościoła w żaden sposób

⁵ Relacje na www.edinburgh2010.org oraz na stronach internetowych Światowej Rady Kościołów www.photos.oikoumene.org/pages/themes.php ; warto zobaczyć także *Edinburgh 1910 Trailer* na portalu internetowym You Tube.

⁶ B. Stanley, *The World Missionary Conference*, dz. cyt., s. 18n.

nie łączą się z konferencją” (list J. H. Ritsona, sekretarza Brytyjskiego i zagranicznego Towarzystwa Biblijnego, do H. Smitha, skarbnika konferencji edynburskiej z 24 lipca 1908)⁷.

Tu można mówić o szczęśliwej ironii losu! Konferencja, w której nazwie specjalnie opuszczono słowo „ekumeniczna”, aby nie kojarzyć jej z wysiłkami jednoczenia podzielonych chrześcijan, dała początek... współczesnym dążeniom ekumenicznym⁸.

Przygotowania

Proces przygotowywania konferencji budzi szacunek do dzisiaj. Pojawienie się idei nowej konferencji sięga lat 1905-1906. Komitet organizacyjny spotkał się po raz pierwszy 12 czerwca 1907 r. w Edynburgu. W 1908 r. powzięto decyzje co do modelu konferencji. Zamiast naśladować typ konferencji nowojorskiej (1900 r.), otwartej i nastawionej na pobudzenie publicznego entuzjazmu, postanowiono wybrać model konferencji konsultacyjnej, w której wezmą udział autoryzowani delegaci, jak tego przykład dały misyjne konferencje w Madrasie (1902 r.) i w Szanghaju (1907 r.). Warto nadmienić, że uczestnicy konferencji madraskiej zostali podzieleni na osiem grup tematycznych. Na większej konferencji w Szanghaju uczyniono jasne rozróżnienie między członkami komitetu przygotowawczego, a delegatami; komitety programowe ustanowiono z wyprzedzeniem; materiały wydrukowano przed konferencją. W konferencji edynburskiej wykorzystano te doświadczenia⁹.

Dwa lata przed konferencją, na spotkaniu międzynarodowego komitetu przygotowawczego w Oxfordzie (14-20 lipca 1908), ustalono tematykę pracy ośmiu komisji oraz ich skład (po 20 osób w każdej). Postanowiono unikać wszelkich kwestii doktryny i ustroju kościelnego, które mogą powodować podziały. Szeroka konsultacja objęła towarzystwa misyjne oraz misjonarzy. Odpowiedzi miały napływać do końca czerwca 1909 r., tak, aby na początku maja 1910 r. wydrukowane raporty były w sprzedaży. We wrześniu 1908 r. ustalono datę rozpoczęcia konferencji: 14 czerwca 1910 r.¹⁰

Miejsce

Edynburg został wybrany na miejsce konferencji z kilku powodów. Intelktualnie i kulturowo Szkocja miała silną tradycję międzynarodowych kontaktów. Sięgała ona jeszcze

⁷ Tamże, s. 36n.

⁸ Tamże, s. 49.

⁹ Tamże, s. 26-28, 38.

¹⁰ Tamże, s. 33n, 41.

czasów celtyckich misji. Czołowi szkoccy teologowie i przywódcy kościelnych zawsze podkreślali tę międzynarodową perspektywę. Znalazło to wyraz w silnym misyjnym etosie szkockiego protestantyzmu XIX wieku¹¹.

Miejscem obrad był budynek należący do United Free Church of Scotland, zwany Assembly Hall, położony na wzgórzu Mound, które znajduje się w centrum Edynburga, łącząc Nowe Miasto (New Town) ze Starym Miastem (Old Town). United Free Church of Scotland powstał w 1900 r. z połączenia United Presbyterian Church z większością Free Church of Scotland. Budynek Assembly Hall powstał w latach 1858-1859. W latach 1999-2004 był czasowo używany przez szkocki parlament¹².

Sala zachowała do dzisiaj coś z dawnego wystroju – drewniane galerie, dostojne miejsce przewodniczenia i wydzielony drewnianymi balustradami sektor, wewnątrz którego można ustawić duży stół dla (powiedzmy) sekretarzy zebrania. Stare ławki zamieniono na fotele, ustawione półkolem wokół miejsca przewodniczenia. Dziś, jak sto lat temu, Assembly Hall może pomieścić ponad 1200 osób; tam też, 6 czerwca 2010 r., odbyło się zakończenie obchodów jubileuszu I Światowej Konferencji Misyjnej.

Czas

Konferencja trwała od 14 czerwca (wtorek) do 23 czerwca (czwartek) 1910 r.

Warto uświadomić sobie kontekst owego roku. 6 maja 1910 r. zmarł król Edward VII. Rządy objął nowy król, Jerzy V, dziadek obecnej królowej Elżbiety II. Za jego panowania (w 1922 r.) Imperium Brytyjskie osiągnęło rozmiar 36,6 milionów km², czyli ok. ¼ powierzchni kontynentów, stając się największym państwem w historii ludzkości. Potęgę „imperium niezachodzącego słońca” wymownie opisuje ówczesna tytulatura królewska: *Z Bożej łaski król Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii oraz brytyjskich dominiów zamorskich, Obrońca Wiary, cesarz Indii*. Kolonie brytyjskie przyjęły język, technologię, strukturę administracyjną i prawną na wzór brytyjskiego modelu. U schyłku

¹¹ Rada ds. Ekumenizmu Konferencji Episkopatu Polski i Polska Rada Ekumeniczna, *Wy jesteście tego świadkami* (Łk 24,48). *Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan (18-25 stycznia 2010)*, Warszawa 2009, s. 75. Jest to polska adaptacja materiałów przygotowanych wspólnie przez Papieską Radę ds. Jedności Chrześcijan i Komisję Wiara i Ustrój Światowej Rady Kościołów na Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Teksty oryginalne dostępne na [http://www.oikoumene.org/programmes/\[...\] /week-of-prayer-for-christian-unity.html](http://www.oikoumene.org/programmes/[...] /week-of-prayer-for-christian-unity.html) (30.06.2010).

¹² Za encyklopedią internetową *Wikipedia* (en.wikipedia.org/wiki), hasło: *General Assembly Hall* (30.06.2010).

imperium Wielka Brytania starała się zaszcześcić w usamodzielniających się koloniach demokrację parlamentarną¹³.

Z innych wydarzeń 1910 r., to: ustanowienie na 8 marca Międzynarodowego Dnia Kobiet, przelot komety Halleya bardzo blisko Ziemi, wybuch rewolucji meksykańskiej, narodziny Agnesë Gonxhe Bojaxhiu (Matka Teresa z Kalkuty). 22 czerwca 1910 r. (w przedostatni dzień konferencji) odbył się pierwszy lot pasażerski sterowca Zeppelin znad Jeziora Bodeńskiego do Dusseldorfu¹⁴. To ostatnie wydarzenie wskazuje na ograniczenia, jakim podlegały ówczesne...

Środki transportu

W tamtych latach transport samolotowy praktycznie jeszcze nie istniał. Trzeba było liczyć na kolej i statki. Dla delegatów na konferencję z Ameryki Północnej został wycarterowany nowoczesny parowiec *Kroonland*, firmy Red Star Line, ze zniżką 10%. Przebył on Atlantyk w 10 dni, wypływając 31 maja z Nowego Jorku i zawijając do portu w Southampton (nad kanałem La Manche) 9 czerwca. Stamtąd delegaci mieli do przebycia jeszcze ok. 600 km. Dla tych, którzy woleli dotrzeć do Edynburga bez pośpiechu, zorganizowano specjalny kolejową trasę turystyczną, przez Oxford, Chester i Lake District. Po konferencji delegaci północnoamerykańscy (skoro już w taką podróż się wybrali!) mieli do wyboru kilka propozycji podróży: do Paryża i Szwajcarii lub po Morzu Śródziemnym, do Grecji, Turcji i Ziemi Świętej. Wszyscy delegaci posiadali wouchery, które pozwalały korzystać z usług głównych kompanii kolejowych¹⁵.

Uczestnicy

Podczas celebracji na zakończenie obchodów jubileuszowych w Edynburgu (6 czerwca 2010 r.), jeden z jej animatorów poprosił wszystkich o powstanie. Potem kazał usiąść po kolei: tym, co pochodzą z Afryki, z Ameryki Południowej i Centralnej, połowie pochodzących z Azji, następnie przedstawicielom Kościoła zielonoświątkowego, prawosławnego i katolickiego, i na koniec większej liczbie kobiet. Została garstka stojących, może 10% zgromadzenia. Wówczas, ku wielkiej uciechu zgromadzonych, którzy z początku

¹³ Tamże, edycja polska (pl.wikipedia.org/wiki), hasła: *Imperium brytyjskie*, *Jerzy V Windsor* (30.06.2010).

¹⁴ Tamże, hasło: *1910* (30.06.2010).

¹⁵ B. Stanley, *The World Missionary Conference*, dz. cyt., s. 74.

byli trochę zdezorientowani, oświadczył (w wolnym przekładzie – S.P.): „Teraz mamy pogląd o reprezentatywności edynburskiej konferencji 1910 roku!”¹⁶.

Rzeczywiście, konferencja 1910 r. nie była reprezentatywną próbką chrześcijaństwa, ale i tak pod tym względem przebijała swoje poprzedniczki, choć liczyła mniej delegatów (w konferencji w Londynie w 1888 r. uczestniczyło prawie 1600 delegatów, a w Nowym Jorku w 1900 r. ponad 2500 delegatów!). W konferencji edynburskiej wzięli udział przedstawiciele 160 towarzystw misyjnych. Same nazwy niektórych z nich świadczą o niesamowitym zapale ewangelizacyjnym i różnorodności obszarów pracy: np. rozpowszechnianie Pisma Świętego, promocja literatury chrześcijańskiej, służba medyczna, leczenie trędowatych, kształcenie ubogich, głoszenie Ewangelii Żydom i angażowanie kobiet – w Chinach, w Indiach, w Afryce itd.¹⁷.

Na ogólną liczbę 1215 oficjalnych delegatów (1008 mężczyzn i 207 kobiet), 509 było Brytyjkami, 491 pochodziło z Ameryki Północnej, 169 z Europy kontynentalnej, 27 z białych kolonii w Południowej Afryce i w Australii. Tylko 19 delegatów pochodziło nie z „zachodniego” świata: 18 rdzennych Azjatów i jeden Afrykańczyk, Marc Hayford z Ghany, którego nazwisko... nie figurowało na oficjalnej liście delegatów¹⁸.

Logistyka

Choć liczba delegatów wynosiła 1215, do Edynburga przyjechali oni niejednokrotnie z osobami towarzyszącymi. Ocenia się, że razem z uczestnikami równoległych konferencji i spotkań (np. dla misyjnych lekarzy, współpracowników misji) liczba biorących udział we wszystkich zgromadzeniach mogła osiągnąć 7 tys. Paralelnym spotkaniem służył m. in. Synod Hall. Była to sala synodalna United Presbyterian Church, której nie można mylić z Assembly Hall; położona kilkaset metrów dalej (dzisiaj już nieistniejąca) mogła pomieścić

¹⁶ Relacja filmowa z uroczystości w Assembly Hall na: www.edinburgh2010.org (30.06.2010).

¹⁷ Pełna lista delegatów oraz ich przynależność do towarzystw misyjnych i wyznań: *History and Records*, dz. cyt., s. 39-70. Oto przykładowe nazwy niektórych towarzystw: Society for the Promotion of Christian Knowledge (założone już w 1698 r.!), Baptist Missionary Society (zał. w 1792 r.), British and Foreign Bible Society (zał. w 1804 r.), Cambridge Mission to Delhi, Oxford Mission to Calcutta, Christian Literature Society for China, Christian Literature Society for India, Egypt General Mission, Edinburgh Medical Missionary Society, Mission to Lepers in India and the East, British Society for the Propagation of the Gospel among the Jews, The London Society for Promoting Christianity among the Jews, Methodist Missionary Society of Australasia, The Women’s Missionary Association of the Presbyterian Church of England, The United Free Church of Scotland, Women’s Foreign Mission.

¹⁸ B. Stanley, *The World Missionary Conference*, dz. cyt., s. 12n, 73.

trzysta osób więcej niż Assembly Hall, ale nie była tak dobrze przystosowana do obrad. Wykorzystywano także inne mniejsze lokale i kościoły¹⁹.

Na okres 13-24 czerwca większość delegatów z małżonkami została umieszczona w prywatnych domach mieszkańców Edynburga. Musiało to wymagać ich wielkiej gościnności. Nieliczni tylko, najważniejsi goście, zamieszkali w hotelach²⁰.

Wszyscy delegaci wnosili opłatę konferencyjną w wysokości 10 szylingów. To uprawniało ich do otrzymania odbitek raportów ośmiu komisji i egzemplarza ilustrowanego informatora konferencyjnego. Raporty komisji były tak obszerne, że niewielu delegatów miało czas przeczytać je przed konferencją. Informator natomiast zawierał pełne informacje na temat noclegów, posiłków, transportu, programu wszystkich spotkań (w Assembly Hall i w Synod Hall), dwie listy delegatów (według towarzystw i według narodowości) i 45 hymnów przeznaczonych do modlitwy. Delegaci otrzymali identyfikatory, z nazwiskiem i przynależnością kościelną, ale – mimo apeli – większość ich nie nosiła²¹.

Aranżacja sali

Z racji ograniczonej ilości miejsc wstęp do Assembly Hall był możliwy tylko za okazaniem biletu. Oficjalni delegaci zajmowali miejsca na dole sali oraz na galerii za miejscem przewodniczenia (tutaj nieodzowne wydaje się spojrzenie na słynną fotografię konferencji). Kwadratową przestrzeń z dużym stołem (odgradzoną od reszty balustradą, tuż przed miejscem przewodniczenia) zajmowali członkowie komitetu organizacyjnego, sekretarze i stenografowie. Bezpośrednio naprzeciw tego ogrodzenia były miejsca dla prasy. Galeria zachodnia, po prawej stronie przewodniczącego, przeznaczona była dla misjonarzy przebywających na urlopie, a galeria wschodnia, po lewej stronie przewodniczącego, to miejsca dla żon delegatów. Galeria południowa, naprzeciw miejsca przewodniczenia, która mieściła ok. 350 miejsc, była przeznaczona dla publiczności, która szczęśliwie uzyskała bilety na dany dzień; pierwszeństwo posiadali ci, którzy udzielili delegatom gościny lub w jakiś sposób pracowali dla konferencji.

Usadowanie uczestników w Assembly Hall miało własny wkład w stopień ekumenicznej interakcji podczas konferencji. I nie chodzi tu tylko o akustykę, którą określono jaką

¹⁹ Za: <http://www.scottishcinemas.org.uk/edinburgh/synod/index.html> (30.06.2010). *The History and Records of the Conference*, dz. cyt. s. 13.

²⁰ B. Stanley, *The World Missionary Conference*, dz. cyt., s. 73-75.

²¹ Tamże, s. 76.

wspaniałą. Aranżacja siedzeń zapewniała także maksymalny kontakt wzrokowy między delegatami, co sprzyjało nawiązaniu wspólnoty²².

Program dnia i sposób dyskusji

Właściwa konferencja rozpoczęła się we wtorek 14 czerwca nabożeństwem w katedrze St. Giles o godz. 12.00. O godz. 15.00 miała miejsce pierwsza, wstępna sesja: zatwierdzono regulamin i listę delegatów, wybrano zarząd konferencji: m.in. sekretarzem został Joseph Oldham, przewodniczącym (*Chairmen of the Conference in Committee*) John Mott. Jego funkcji nie należy mylić z tą, którą pełnił Lord Balfour of Burleigh (*President of Conference*). Mott był kimś w rodzaju moderatora konferencji, wybranym przez delegatów, podczas gdy Lord Balfour, wybrany jeszcze przed konferencją, pełnił funkcję honorową, przewodnicząc roboczej sesji wstępnej i pierwszej sesji o charakterze uroczystym (obie 14 czerwca, odpowiednio o godz. 15.00 i 20.00). Między tymi dwiema sesjami, w pierwszy dzień obrad o godz. 17.00, Uniwersytet w Edynburgu – korzystając z okazji – nadał honorowe doktoraty ok. czterdziestu delegatom konferencji (wśród nich był także J. Mott) w uznaniu ich zasług dla ruchu misyjnego.

Począwszy od środy, 15 czerwca, każdy dzień (z wyjątkiem niedzieli) posiadał taki sam program. Dzień składał się z trzech sesji: przedpołudniowej, popołudniowej i wieczornej. Rozpoczął się o godz. 9.45 piętnastominutową modlitwą, prowadzoną każdego dnia przez innego delegata. Następnie, w godz. 10.00-12.30, zajmowano się raportem danej komisji, a od 12.30 do 13.00 znowu się modlono. Po lunchu sesja popołudniowa trwała w godz. 14.30-16.30 i była poświęcona dyskusji nad raportami. Sesja wieczorna trwała od godz. 20.00 do 21.30, podczas której miały miejsce różne tematyczne wystąpienia dotyczące misji.

Czasu pilnowano bezwzględnie. Wszyscy delegaci musieli być już na miejscach 5 minut przed rozpoczęciem sesji! Komisje miały co najwyżej 45 minut na prezentację raportu. Każdy mówca mógł przemawiać najwyżej siedem minut; ostrzegawczy dzwonek rozlegał się już po sześciu minutach. Jeden z obserwatorów określił, że Mott przewodniczył konferencji w sposób „groźny i napoleoński”. Przed konferencją analizował on procedury różnych publicznych spotkań i konsultował je z parlamentarzystami. Tytułem przykładu: jeśli ktoś chciał zabrać głos, musiał przez woźnego podać przewodniczącemu wypełnioną kartę, na której było podane nazwisko mówcy, skąd przybywa i jakie towarzystwo reprezentuje, a

²² Tamże, s. 82-84.

także tematykę swojej wypowiedzi. Mott przeglądał wówczas kartki i tak układał kolejność wystąpień, aby stanowiły tematyczną ciągłość.

Każdą sesję rozpoczynano hymnem (pierwszym, na początek obrad 14 czerwca, był hymn *All people that on earth do dwell – Wszyscy ludzie, którzy na ziemi mieszkają*). Wielu uczestników zaświadczyło, że prawdziwym ukoronowaniem dnia była półgodzinna modlitwa południowa (12.30-13.00). Sekretarz konferencji, J. Oldham, powiedział, że uczyniła ona dla misji więcej, niż inne czynności. W niedzielę, 19 czerwca, odbyło się protestanckie nabożeństwo komunijne w katedrze St. Giles, a w kościele św. Jana Ewangelisty anglikańska celebracja eucharystyczna²³.

Dokumentacja

Wymieńmy tematy raportów poszczególnych komisji, a zarazem tytuły poszczególnych tomów akt konferencji wraz z datą prezentacji raportu i dyskusji nad nim (kolejność prezentacji raportów nie zawsze pokrywała się z numerem komisji):

- 15 czerwca – *Niosąc Ewangelię na cały niechrześcijański świat* (Komisja I);
- 16 czerwca – *Kościół na terenach misyjnych* (Komisja II);
- 17 czerwca – *Edukacja w relacji do chrystianizacji życia narodowego* (Komisja III);
- 18 czerwca – *Przesłanie misyjne w relacji do religii niechrześcijańskich* (Komisja IV);
- (19 czerwca – niedziela, dzień wolny od obrad);
- 20 czerwca – *Misje i rządy* (Komisja VII);
- 21 czerwca – *Współpraca i popieranie jedności* (Komisja VIII);
- 22 czerwca – *Przygotowanie misjonarzy* (Komisja V);
- 23 czerwca – *Zaplecze misji* (Komisja VI)²⁴.

Przygotowane w ten sposób materiały, raporty z głosami dyskusji (ok. 3 tys. stron!), do dziś stanowią cenny materiał historyczny i teologiczny dla misjologów i ekumenistów.

Na zakończenie warto zacytować fragment przesłania do Kościoła (*Message from the Conference to the Church*), które edynburska konferencja zatwierdziła ostatniego dnia obrad (23 czerwca). Czytamy w nim m. in.:

²³ Tamże, s. 79-81, 84-86; 89; *History and Records*, dz. cyt., s. 72-75.

²⁴ *World Missionary Conference, 1910. Reports of Commissions (I – VIII)*, dz. cyt., strony tytułowe.

„Drodzy Bracia Kościoła chrześcijańskiego. (...)

Poświęciliśmy dużo czasu na dokładne zbadanie sposobów, dzięki którym możemy lepiej wykorzystać istniejące siły misjonarskich przedsięwzięć, przez jednoczenie i konsolidację istniejących agencji (...).

Jednak stało się dla nas bardziej jasne, że potrzebujemy czegoś dalece większego, niż to można osiągnąć przez jakąkolwiek ekonomię czy reorganizację istniejących sił. Nade wszystko, potrzebujemy głębszego poczucia odpowiedzialności przed wszechmogącym Bogiem za wielkie zadanie jakie nam powierzył w ewangelizowaniu świata. (...)

Bóg domaga się od nas wszystkich nowego ładu życia, o większym mozole i poświęceniu niż stary. Ale (...) w tym nagłym wezwaniu drzemie ukryta pewność, że Bóg jest większy, bardziej kochający, bliższy i bardziej skory, aby nam pomagać i nas pocieszać, niż jakikolwiek człowiek marzył.

Z pewnością zostaliśmy wezwani do odkrywania na nowo łaski i mocy Boga, dla nas samych, dla Kościoła i dla świata (...) aby stawić czoło nowemu wiekowi i nowym zadaniom z nowym poświęceniem”²⁵.

²⁵ *History and Records*, dz. cyt., s. 108n.